

A globalizált világ sajátos imperializmusának eszközei: a német pártalapítványok

Kategória: [2018. augusztus](#)

Írta: Monika Karbowska

A mai globalizált világban a nagyhatalmak rendkívül széles eszközrendszerrel próbálnak befolyást szerezni és érvényesíteni nagyhatalmi, imperialista céljaikat, külpolitikai törekvéseiket. Ezek az eszközök jelentős szerepet játszottak a volt szocialista országok rendszerváltásai irányának, tartalmának meghatározásában, a megalakuló új demokráciák politikai rendszereinek kialakításában, formálásában, de hasonló módon jelentős szerepet játszanak a mai geopolitikai struktúrák átalakításában, egy-egy régió vagy ország ún. demokratizálásában, kezdve a volt Jugoszlávia feldarabolásától, a volt Szovjetunió utódállamainak politikai átstrukturálásán át egészen az arab tavasz folyamatainak levezényléséig.

Az eszköztárban fontos és kiemelkedő szerepet játszottak/játszanak a német politikai alapítványok, amelyek a legaktívabbak Európában és modellként szolgálnak más agytrösztök és alapítványok számára is. Ezek elválaszthatatlan részei Németország politikai rendszerének/építményének, és miközben mint a felsőbbrendű humanista értékekért önzetlenül tevékenykedő nem kormányzati szervezetek (NGO-ok) jelennek meg bemutatkozásukkor, a valóságban aktív szereplői és támogatói a német külpolitika megvalósulásának, feladataik között egyértelműen megjelenik a német állam külpolitikájának rugalmas képviselője is.

A német politikai alapítványok történelmi hátterét, szerepüket, befolyásukat elemzi Dorota Dakowska lengyel-francia politológus egyetemi doktori értekezéséből írt könyve *A német alapítványok hatalma – a német külpolitika szereplői*^[1]. Az alábbiakban e könyvben foglalt elemzés legfontosabb megállapításait foglaljuk össze.

A szerzőt értelemszerűen a pártalapítványok '89 utáni rendszerváltásban játszott szerepe érdekli. Felvetésének lényege: vizsgálni a „demokratikus átalakulást, a demokratizálás külső dimenzióját” és kiemelni az elháríthatatlan ellenmondást: mit is jelenthet egy külső beavatkozásra létrejött és csak így fenntartható demokratizálás?

A német politikai alapítványok az NSZK történelmének termékei

I/

Az USA és Nagy-Britannia közreműködésével kialakított államrend keretei között kialakuló új társadalmi és politikai struktúrák feltételei között születtek meg sorra a német pártalapítványok azzal a céllal, hogy a nyugati hatalmak politikájához és intézményeihez hű, új politikai elitet és aktivistákat képezzenek ki.

A német politikai alapítványok tevékenységét 1945 után a háborús vereséget szenvedett Németországra kényszerített politikai képzési program alapozta meg, de az alapítványok politikai szerkezete és társadalmi szerepe visszanyúlik a 19. század végi társadalmi szervezetekre.

- A legelső alapítvány, a Weimari köztársaság első kancellárjáról, Friedrich Ebertről elnevezett Friedrich Ebert Alapítvány (Friedrich-Ebert-Stiftung, FES) 1925-ben alakult meg. Akkoriban magánadományokból működtették, vezetői szocialista aktivisták voltak, és a munkásosztály diákjainak biztosított tanulmányi ösztöndíjakat. Később a nácik a FES-t betiltották, de a háború után, az új kialakuló politikai rendben, teljesen más alapokon újjászületett. Az új FES 1954-ben nyerte el újra jogi személyiségi formáját. Célja Németország Szociáldemokrata Pártja (SPD) vezetésének képzése, valamint a szocialista meggyőződésű egyetemi kutatók képzése és befolyásolása volt.
- A Konrad Adenauer Alapítványt (Konrad-Adenauer-Stiftung) a CDU parlamenti képviselői 1952-ben alapították, és a párt hivatalos politikáját hivatottak megvalósítani.
- A Szabadságért Friedrich Naumann Alapítványt (Friedrich-Naumann-Stiftung für die Freiheit) a Német Szabaddemokrata Párt (FDP) alapította 1958-ban.
- A Hanns Seidel Alapítványt (Hanns-Seidel-Stiftung, HSS) a CSU 1967-ben alapította.
- A német parlamenti pártok bővülésével később a Zöldek és a Die Linke (Baloldali Párt) is alapítványt hozott létre. (Ezek a Heinrich Böll Alapítvány és a Rosa Luxemburg Alapítvány.)

II/

A 60-as évek elején az USA a nyugati blokk országai számára szorgalmazta a „fejlesztési segélyek” bevezetését és így a német alapítványok tevékenységi területe áttevődött külföldre.

A cél az új afrikai és ázsiai független államok befolyásolása volt, hogy visszatartsák őket a kommunista kísértésektől és ösztönözzék az NSZK-val való együttműködést. Az NSZK Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Minisztériumának (Bundesministerium für Wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung, BMZ) felügyelete mellett a politikai pártok alapítványai a kommunista-ellenes kampány és a „gondolatok diplomáciájának” jegyében a nyugati blokk országainak globális politikáját megvalósító eszközei lettek.

Ebben a harcban

- a magánkezdeményezések,
- az üzleti szféra,
- az egyházak,
- a különböző szövetségek

voltak a nyugati gazdasági, társadalmi és politikai modell globális terjesztésének felelősei. Németországban a Thyssen, a Krupp, a Volkswagen és más nagyvállalatok saját alapítványokat hoztak létre az amerikai Ford Alapítvány modellje alapján. Hasonlóan a politikai alapítványok is amerikai vállalatokkal működtek együtt.

A FES együttműködött a Carnegie, a Ford, a Kellog, a Gugenheim és a Rockefeller Alapítványokkal, valamint az USA Külkapcsolatok Tanácsával (Council of Foreign Relations), az Egyházak Világtanácsával és az ENSZ-szel. A FES nem csupán reklámozta és támogatta az NSZK külpolitikáját, a keletnémet NDK politikáját hiteltelenítve, hanem behatolva a fejlődő országok politikai-gazdasági rendszereibe információkat gyűjtött az NSZK külügyminisztériuma számára, és segített kiképezni a minisztérium alkalmazottait. Hamarosan így a FES a német diplomaták számára a harmadik világ „szakértői központjává” vált.

1966-ra a FES know-how-ja, operativitása és közismertsége túlszárnyalta az amerikai mestereket is.

III.

Az 1980-as években, felbuzdulva a német pártalapítványok sikeres és ugyanakkor diszkrét szerepén, az amerikaiak megalapították

- a híres-hírhedt National Endowment for Democracy-t (NED) illetve
- az International Republican Institute-ot (IRI) és
- a National Democratic Institute-ot (NDI)

vagyis a két nagy váltópárthoz köthető amerikai civilszervezetként, de központi finanszírozással működő szervezeteket.

Az idézett tanulmány egyébként kiemeli, hogy az alapítványok hagyományosan szoros kapcsolatban együttműködnek a CIA-val (Központi Hírszerző Ügynökség). Az arab tavasz alkalmával a Konrad Adenauer Alapítvány tevékenységét az egyiptomi és az emirátusok kormányai erőteljesen megkérdőjelezték, hasonlóan az amerikai alapítványok tevékenységéhez. Ugyanígy érdemes megemlíteni, hogy Ukrajnában (2013-2014) is szorosan együttműködött a Konrad Adenauer Alapítvány két amerikai (IRI és NDI) társával.

A német pártalapítványok működése és finanszírozása

A Bundestagban önálló frakcióval jelenlévő pártok – bár nincsenek lefektetett szabályok, és csak ritkán, egy új és erős párt megjelenésekor vetődik fel a probléma – nagyon komoly állami forrásokat kapnak a többé-kevésbé független és külföldön is aktív alapítványok működtetéséhez.

A német pártalapítványok állami finanszírozását a német alkotmány rögzíti, kimondva, hogy „a politikai pártok részt vesznek a nép politikai akaratának formálásában”, s ezért a politikai alapítványok útján nyújtott „képzéssel” felelősek az állampolgárok politikai akaratának „megformálásáért”. E feladatuk ellátása érdekében évente meghatározott összeget kapnak, s tevékenységükről beszámolóval tartoznak.

Az alapítványok természetesen nem helyettesítik a pártok hagyományos, a nemzetközi kapcsolatokat közvetlenül fenntartó/ápoló részlegeit, hanem azon túl és részben attól függetlenül tevékenykednek. Bár egyértelműen a pártokhoz tartoznak, de nagy önállósággal és függetlenséggel, ugyanakkor több minisztérium – így eredetileg a Szövetségi Gazdasági, Együttműködési és Fejlesztési Minisztérium (BMZ), míg jelenleg főleg a Külügyminisztérium (AA) – közvetlen irányítása alatt működnek.

A BMZ a fejlődő országokban, míg az AA a fejlett országokban megvalósuló programokat felügyeli.

Mit jelent a kettős – párt és minisztériumi – kötődés?

A minisztériumok kialakult protokollok alapján őrkdnek az alapítványok tevékenysége felett és felügyelik a munkájukat, illetve beszámoltatják - már csak a források felhasználásának ellenőrzése miatt is - azokat. A minisztériumokkal való együttműködés alapvetően konszenzusos, így ritkán éleződik ki ellentét a párt, illetve a minisztérium által képviselt érdekek és álláspontok között. Ugyanakkor úgy tűnik, hogy az „aki fizet, annak húzzák” elv itt is érvényesül és kiéleződött helyzetekben az állami érdekérvényesítésnek elsőbbsége van a párt előtt.

A német pártalapítványok finanszírozását keretes írásunk mutatja be.

Friedrich-Ebert-Stiftung(FES) – a SPD-hez, a szociáldemokrata párthoz áll közel, alapították 1925-ben, 1933-ban betiltották, majd 1947-ben újjáalakították. 2010-ben 149 millió eurót kapott, 620 alkalmazottja van, 110 leánycége és 110 országban vannak projektjei.

Konrad-Adenauer-Stiftung (KAS) – a CDU-hoz, a kereszténydemokratákhoz áll közel, két régebbi alapítvány összevonásával 1964-ben jött létre. 2010-ben 125 millió eurót kapott, 80 leánycége van, 120 országban vannak projektjei és 563 alkalmazottal dolgozik.

Friedrich-Naumann-Stiftung (FNS) – az FPD-hez, a liberális demokratákhoz áll közel, 1958-ban alapították. 2010-ben 46 millió euróból gazdálkodott, 188 alkalmazottja van, 44 leánycége és 100 országban aktív.

Hanns-Seidel-Stiftung (HSS) – CSU-hoz a keresztényszocialistákhoz áll közel, 1967-ben alapították. 2010-ben 46 millió euróból gazdálkodott, 182 alkalmazottal, 29 országban van jelen.

Heinrich-Böll-Stiftung (HBS) – a Zöldekhez közel álló alapítvány, megalakították 1997-ben, de már 1989-től kaptak állami finanszírozást. 2010-ben 50 millió közfinanszírozást kapott, ebből 278 alkalmazottal 72 országban, 52 leánycégével van jelen.

Rosa-Luxemburg-Stiftung (RLS) – eredetileg a volt NDK utódpárthoz a PDS-hez, majd a Die Linke-hez közel álló alapítvány, amelyet 1999-ben ismertek el hivatalosan. 2010-ben 30 millió eurót kapott, 134 főt foglalkoztat, 14 leánycége van és 50 országban visz aktívan projekteket.

Az alapítványok belföldi feladatként kapták a náciellenitást és a hidegháborús időkre jellemző politikai átnevelést és ideológiaterjesztést, de tevékenységükben erős még a háború előtti időkben gyökeredző, és a szociáldemokrata hagyományokhoz köthető népi iskolai hagyomány is. Az Alapítványok feladata is sokrétű. A náci években a német hagyományos politikai és társadalmi struktúrákat felszámolták, így a háború után, a megszálló hatalmak és különösen a legerősebb közülük, az USA és nyomában az angol, vagyis az angolszászok közösen alakították és építették ki az új állami rendszereket.

A külpolitikában viszont, a közszereplő/magánszereplő köztes állapotában lévő alapítványokat sok szempontból az amerikai eredetű agytrösztökhöz (think tank) lehetne hasonlítani. Ám míg ezek az agytrösztök általában és eredetileg magánfinanszírozásból működtek és nem kötődtek a pártpolitikákhoz, a német alapítványok közfinanszírozásból működnek és közvetlenül és nyíltan köthetők a politikához, sőt a pártpolitikához.

A német alapítványok, az agytrösztökhöz hasonlóan komoly, bár diszkrétan kezelt politikai szerepet játszottak Latin-Amerikában, Afrikában, sőt még Ázsiában is, később pedig a Kelet-Európai rendszerváltásokban vitathatatlanul aktív a szerepük.

Feladatuk még

- a párbeszéd kialakítása és fenntartása a politikai és szakszervezeti szereplők között,
- politikai képzések és ösztöndíjak biztosítása,
- kiadványok, tanulmányutak – külföldieknek és németeknek – szervezése és finanszírozása.

Gúnyosan vagy sem, de a „demokrácia szakembereinek” is nevezik őket.

A beavatkozás gyakorlata

Az alapítványok külföldi tevékenységét befektetésként lehet felfogni,

- anyagi,
- kapcsolati,
- intellektuális és
- szimbolikus befektetésként,

amitől valamilyen formában megtérülést várnak el.

A politikai, gazdasági, tudományos értelmiségekkel kialakított személyes jó kapcsolatokat, mint tőkefelhalmozást lehet értelmezni, amelytől elvárható, hogy alkalmas időben elfogadásra, intézményes, sőt politikai elismertségre lehessen átváltani.

A német külpolitikára a tagoltság jellemző.

A külpolitika régebben az egyik alapvető állami tevékenység/feladat volt, míg mára az érdekek és szervezetek sokszínűsége a jellemző. A német külpolitika az állam közvetlen politikai tevékenységén túl gazdasági (export, import, turizmus) és társadalmi (tudományos, kulturális, média) kapcsolatokat is felölel. Az állami képviselők csupán egy al-halmazát képezik az igen sokrétű és kiterjedt német nemzetközi jelenlétnek. A kereskedelmi és szakmai kamarák, a Goethe intézetek, a nagyvállalatok, a tudományos akadémiák, az egyházak és az emberi jogi és más humanitárius célú nem kormányzati szervezetek (NGO) mind-mind a német külföldi jelenlét legitim szervezetei.

Ezeknek a sokrétű szervezeteknek még a koordinálása sem oldható meg egy központi szervezet, pl egy minisztérium keretei között. Az alapítványok beleillenek a német kormányzati gyakorlatba, amely erősen támaszkodik a szubszidiaritásra, ami azt jelenti, hogy minden döntést a lehető legalacsonyabb szinten, a lehető legközelebb a döntés által érintettekhez kell meghozni.

Az alapítványok finanszírozása majdnem 100 százalékban állami forrásból jön, de mivel ez közvetlenül kapcsolódik a pártok választási eredményéhez, így az alapítványok tevékenysége nem közvetlenül függ a minisztériumok programjaitól. Összességében elég sokrétű, és nem egyértelműen szabályozott és főleg nem nyilvános az alapítványok működési rendje.

A Szövetségi Állam a BMZ-n keresztül, a 60-as évektől komoly támogatásokat osztott ki olyan különböző politikai és ideológiai irányultságú magán szervezeteknek, amelyeknek az volt a feladata, hogy képzési és tanácsadói intézkedéseket/ programokat alakítsanak ki a fejlődő országokban lévő szintén különböző irányultságú szervezetekkel és azok vezetőivel, illetve az ország elitjével. A célja ezeknek a lépéseknek, hogy befolyásolják a harmadik világ országainak fejlődését az elit társadalompolitikailag meghatározott irányú befolyásolásával.

A cél tehát egyértelműen politikai: pártokkal, szakszervezetekkel és más mozgalmakkal való személyes kapcsolatok és együttműködés kialakítása. Ebben az alapítványoknak monopóliuma van, hiszen olyan személyekhez és szervezetekhez is eljutnak, amelyekkel a kormányképviselők nem lehetnének kapcsolatban. Főleg a helyi kormány ellenzékét képviselő szervezetek és azok vezetői esetében, amelyekkel a német állam hivatalos képviselői, külpolitikai szempontok miatt nem tarthatnának fenn szoros kapcsolatokat. Az alapítványok maguk választják ki a partnereiket és a munkamódszereiket, viszont ellentételezésül állandóan és folyamatosan tájékoztatni kötelesek a kormányt, illetve a parlamenti bizottságok tagjait. Ez a tájékoztatás kiterjed a kapcsolatok részletes ismertetésére, a helyiek jelentőségének értékelésére és a kiépített kapcsolat jellegére. Az alapítványok által elküldött elemzések kiegészítik a követségi elemzéseket és értékeléseket.

Az alapítványok hivatalos kommunikációja honlapok, szórólapok stb. általában nem említik meg, hogy az alapítványok közpénzekből dolgoznak és egy-egy konkrét program finanszírozásának a forrását sem hozzák nyilvánosságra. Az „anyapártokkal” való kapcsolatot sem hirdetik nyíltan és egyértelműen, a személyes beszélgetésekben általában az alapítványok függetlenségét hangsúlyozzák az ott dolgozók.

A nyílt beavatkozást a helyi politikába, például konkrét választási kampányokba általában kerülnek, és a közvetlen pártfinanszírozás vagy pártprogramok finanszírozása helyett ernyőszervezeteken keresztül és ernyőszervezeteknek nyújtott támogatásként bonyolítják le a programokat. A német külügyi hivatalnokok és az alapítvány dolgozói kölcsönösen diszkréten kezelik egymás munkáját és ez a diszkréció egy fontos előnye az alapítványoknak. A hatalomgyakorlás ilyen kiszervezése megfelel a német állami pluralizmus koncepciójának, miszerint maga az állami gyakorlat is sokszínű

partnerekkel valósul meg. De azért ne tévedjünk, az alapítványok nyíltan hirdetett függetlensége nagyon is precízen meghatározott kormányzati keretek között valósul meg.

A kapcsolatok kezdete/ az előkészítés időszaka

A külföldön megvalósuló programokat alapvetően a gazdasági együttműködési és fejlesztési minisztérium (BMZ) finanszírozza, de a külügyekért felelős kormányhivatalt, az AA-t mindenről tájékoztatják és minden programnak illeszkednie kell a német külpolitika irányvonalába. Történelmi okokból – amikor is az alapítványok főleg a harmadik világ országaiban voltak aktív szereplők – az első minisztérium játszotta a főszerepet, de 2014-től a megváltozott körülményekre tekintettel, vagyis figyelembe véve, hogy az alapítványok sikeres működését kiterjesztették a fejlett országokra és fejlettségi, illetve alárendeltségi viszonyoktól függetlenül az EU tagországokra, a teljes ellenőrzés és finanszírozás is átkerült a Külügyminisztériumhoz.

A programok kiértékelése nem annyira a minisztériumi központokban zajlik, ahol alig néhány fő foglalkozik ezzel, hanem a helyi nagykövetségeknél. A hivatalos felügyelet rugalmas, és régióként, országokként és programonként is különböző mélységű lehet.

Összehasonlítva az alapítványok működési módját az 1961-es Bécsi Egyezményekben szabályozott diplomáciai kapcsolatok gyakorlatával, elmondhatjuk, hogy az alapítványok lényegében párt diplomáciai gyakorlatot folytatnak. A képviselői feladatok, főleg a kormányhoz közel álló alapítványok esetében egyértelműen kiterjednek a Szövetségi Kormány állásfoglalásainak ismertetésére és igazolására a különböző rendezvényeken.

Az ellenkező irányú információáramlás szintén része az alapítványok feladatainak, a helyi politikusokkal, gazdasági és kulturális személyiségekkel, az agytrösztök képviselőivel és más hasonló személyiségekkel gyakran diszkrét kapcsolatokat ápolnak, máskor viszont elvárják a külföldi partnerektől, hogy egyértelműen szólaljanak fel a Németországban megrendezett eseményeken is.

A volt szocialista országok esetében, a minisztériumi felügyelet főleg a Balkánra és Oroszországra figyelt, mivel az EU tagjelölt országainál a demokratikus átmenet nem volt problémás.

Nézzük részletesen a lengyel kapcsolatokat

A lengyel-német kapcsolatokban alapkérdés a határok és a német lakosság tömeges kitelepítésének kérdése. Az SPD jóval előbb elfogadta az új határokat és nem emlegette fel a kitelepítéseket, míg a jobboldali pártok ezt a problémát is végig napirenden tartották. Ezen a specifikus lengyel-német kérdésen kívül merült fel a kelet/nyugat szembenállás, ahol a baloldal/jobboldal törésvonal volt a meghatározó. A határok kérdését végül a rendszerváltás következményeként rendezték és 1990 és 1991-ben szerződésekkel ismerték el.

A lengyel példa mutatja, hogy az alapítványok már 1989 előtt is tevékenyek voltak, így a „nulladik év” látásmód helyett inkább folyamatosságot lehet megállapítani a kétoldalú kapcsolatokban. A kelet-európai országokkal és főleg Lengyelországgal már 1956 után, az elkezdődött „olvadás” korszakától léteztek főleg gazdasági, tudományos és kulturális kapcsolatok. Willy Brandt 1970-es látogatása és az Odera-Neisse határ de facto elismerése megnyitotta a két ország előtt a közeledés útját. Az SPD által követett Ostpolitik (keleti politika), amit a FES lelkesen és elsőként támogatott, az államközi kapcsolatokra, vagyis a hivatali kapcsolatokra és ezen keresztül a hatalmon lévő kommunista pártvezetőkkel való kapcsolatokra tette a hangsúlyt, a disszidensek mozgalmait zavaró elemként értékelte. Ezen az alapon a FES és más szervezetek így a német szakszervezeti szövetség, a DGB szoros kapcsolatokat építettek ki az egyetemekkel és kutató intézetekkel és főleg különböző média

szervezetekkel és vidéki újságíró és nemzetközi kapcsolatokat oktató főiskolákkal és egyetemekkel. Ezeket gyakran kétoldalú szerződésekkel támasztották alá, hogy a politika ne kérdőjelezhesse meg.

Német oldalról Klaus Reiff újságíró, később a FES európai osztályának a vezetője játszott kiemelt szerepet a lengyel nyitás lebonyolításában, míg lengyel oldalról a liberális Mieczyslaw Rakowski szintén újságíró, a Polityka szerkesztője, majd főszerkesztője, későbbi pártfőtitkár és miniszterelnök volt a kiemelt partnere. A személyek meghatározó szerepén túl fontos volt a német-lengyel kapcsolatoknál, hogy a FES az SPD szervezeteként bizalmat keltett a hivatalos állami és pártvezetők körében. Annál is inkább, mert például a CSU és a CDU vezetői még évekkel később sem ismerték el az Odera-Neisse határt és minden alkalommal felemlegették a németek tömeges kitelepítését a keleti területekről.

A két oldal közeledése mind a két szempontból meglepő következtetésekre vezetett: a németeket meglepte mennyire nyitottak a lengyel kommunisták és készek az együttműködésre, de ugyanígy meglepte a lengyel ösztöndíjasokat, hogy mennyire lengyelbarát partnerekkel találkoztak Németországban. 1970 és 1989 között a FES összesen 255 féléves és egyéves ösztöndíjat adott lengyeleknek. A kiválasztás, illetve a beszámoltatás mind a két oldalon természetesen komoly feladat volt, és ebben utólag úgy tűnik, hogy az amerikai Ford Alapítvány hatékonyabban védte meg – és már az 50-es évektől kezdve – az önálló kiválasztás lehetőségét, mint a FES.

A FES által rendezett németországi tanulmányutak főleg kezdetben, a 70-es évek közepén, egészen magas szintű Brandt, Schmidt, Weizsäcker, Wischnewski, Genscher stb. találkozókat jelentett és azzal, hogy nem csak SPD vezetőkkel szerveztek találkozókat a vélemények pluralista értelmezésének (ami fontos követelmény volt, mint már írtuk) gyakorlati bemutatóját akarták ismertetni a kommunista újságírókkal. A lengyel oldalon a 70-es években kialakultak és megszilárdultak az ellenzéki szervezetek, de a hadiállapot előtt és után sem igyekezett se az SPD, se a FES, sőt a DGB sem kapcsolatot tartani ezekkel. Az SPD a hivatalos szervekkel és a Lengyel Egyesült Munkáspárttal tartott fenn szoros kapcsolatokat. Ezzel egyébként még más nyugati baloldali, sőt kommunista szervezetektől is erős kritikát kapott. A FES gyakran hivatkozik arra, hogy Leszek Balcerowicz, Wojciech Lamentowicz és más reformpárti munkáspártiakon kívül Hanna Suchocka későbbi miniszterelnökkel is kapcsolatban álltak. A gyakorlatban azonban azt mondhatjuk, hogy a FES alapvetően az SPD politikáját követte és inkább a hivatalos szervekkel és a Lengyel Egyesült Munkáspárttal tartott fenn szoros kapcsolatokat.

Azt lehet mondani, hogy a Németországban kormányon levő pártok alapítványai mindig aktivizálják magukat, így 1982 után a KAS is erőteljesebben fordult Lengyelország felé, mint előtte és értelem szerűen, a Lengyelországban fontos katolikus körök felé nyitott. A „keleti blokk” egyetlen katolikus egyetemével a Lublinival épített ki szoros kapcsolatokat, persze az állami szervek mellett, amelyeknek a német kormányon levőkkel is kellett a jó személyes kapcsolatok. A katolikus intézményekkel való bensőséges kapcsolatok főleg a rendszerváltás után váltak hasznossá. Lengyel oldalról pedig ezt elfogadták, mert az ellenzék megerősödése közben, a katolikus ellen-hatalmat elfogadhatóbbnak és veszélytelenebbnek ítélték meg.

A rendszerváltás

A KAS és a FES is a gazdasági, a mezőgazdasági és a helyi önkormányzati kérdések – vagyis egyértelműen politikai kérdések – köré szervezte a tevékenységét már a rendszerváltás előtt is, de az alapítványok szakértelme és más régiókban sikeresen kialakított fellépési gyakorlata a rendszerváltás után bontakozott ki a maga teljességében. A rendszerváltás addig sosem ismert mélységű politikai, gazdasági és társadalmi változások lebonyolításának feladatai elé állította a nyugati országokat és így a német alapítványokat is. A kerekasztal forma Lengyelországban - ahogy más volt szocialista országokban is - központi formája lett a változások kezdetének. A rendszerváltás folyamatának békés

jellege prioritás volt a német külpolitika számára, amely – ne felejtjük el – jelentős mértékben finanszírozta a volt NDK átalakulását.

Hasonlóan a többi volt szocialista országhoz, a német pártalapítványok Lengyelországban is sok más ország és „magán szervezet” így a Soros vagy a Ford, vagy az Európai Bizottság PHARE programja, az OECD, a Világbank és az IMF páros, illetve több német ipari eredetű alapítvány, mint a Krupp, a Bosch, a Körber, továbbá a különböző szakszervezetek, egyéb kutató intézetek és alapítványok és nem-kormányzati szervezetek mellé álltak be az „átmenet” finanszírozására. Ebben a tumultusban nehéz megkülönböztetni a különböző szereplők hatását.

Egyébként jellemző, hogy a helyi nagy presztízsű, jó média kapcsolatokkal rendelkező és főleg a központi politikai hatalomhoz közelálló partner-intézmények egyszerre több forrásra is számíthatnak, míg a kisebb, nem kormányzati szervezetek legfeljebb esetleg kapnak (nem rendszeres) megbízásokat és támogatásokat.

Lengyelország mérete és történelmi szerepe miatt központi szerepet kapott. 1989-ben nyitott képviseletet Varsóban a KAS, 90-ben a FES, 91-ben az FNS, majd a 90-es évek közepén a HSS, ami viszont nem gyökeresedett meg és áttette a tevékenységét – a KAS-al egyetértésben -, Ukrajnába és Magyarországra. A kezdeti „sürgősséginek” ítélt témák a képviseleti demokrácia és a piacgazdaság voltak: oktatás, konferenciák, tanulmányutak, kiadványok sorát valósították meg.

A helyi tanácsok helyébe létrehozott önkormányzatok alkalmazottainak felkészítésére 1995-ig összesen 113 000 embert oktattak ebben a témában és a KAS 12 000 példányban adott ki egy önkormányzati kézikönyvet. A témát 6 amerikai, 2 német, 1 francia alapítvány és persze sok más nem-kormányzati szervezettel közösen dolgozták ki.

A családi kapcsolatok is szerepet kaptak, így az egyik legfontosabb lengyel befogadó és lebonyolító szervezet vezetője, a parlamenti képviselő, majd pedig szenátor Jerzy Regulski USA-ban élő lánya Joanna, értelemszerűen mintás együttműködése segítette egy ilyen óriás méretű program sürgős megvalósítását.

A kezdeti tömeges képzést és utaztatást a 90-es évek közepétől felváltotta a presztízs értékű és a médiában is jól szereplő személyekkel való együttműködés gyakorlata. Gyakran magántanácsadó vagy -kutató cégekkel dolgoztak és fizették az ott dolgozók fizetésének vagy a folyó költségeknek egy részét vagy fizetett megbízásokat osztottak ki. A kiemelt partnerek hol állami, hol uniós magas szintű állásokra válthatták fel a külföldi alapítványokkal fenntartott együttműködést (példák: Hanna Suchocka, Janusz Lewandowski, Hanna Gronkiewicz-Waltz és mások). A német alapítványok számára ebből fontos gazdasági információkhoz való hozzáférés, az EU csatlakozás következményeinek megbecsülése és általában is a szakemberek, illetve a döntéshozók – így a jogalkotó képviselők és tanácsadók – kapcsolati hálójába való beintegrálódás jelentette a közvetlen hasznot.

Persze vannak/voltak különbségek az alapítványok működésében. A FES például nem szerette megfinanszírozni közvetlenül a partnerek működését, hanem saját maga valósított meg programokat, a betegbiztosítás, a szociálpolitika, a bankrendszer vagy a kivándorlás/bevándorlás témákban. Összességében a FES a liberális gazdaságpolitikai modellt terjesztette. Lengyelországban fontosak a vidéki kapcsolatok is, Gdansk, Wroclaw, Szczecin mind fontos befogadó helyei az pártalapítványok tevékenységének. A katolikus beágyazottság következtében Lengyelországban nem a liberális partnerek játsszák a főszerepet.

A német politikai alapítványok szerepe az európai politikai alapítványok létrehozásában

A német pártalapítványok kiterjedt politikai hálózata miatt ezek az alapítványok a kelet-európai országok EU-integrációjában fontos szerepet játszottak. Következésképpen a brüsszeli „rejtett” bürokrácia gyakorlatára alapozva az alapítványok intenzív lobbizást folytattak, hogy az európai politikai alapítványok létrehozása a német pártalapítványok modelljét vegye alapul. Tevékenységükkel elérték, hogy a bizottság 2007-ben meghozott vonatkozó szabályozása biztosította a pártalapítványok bizottsági finanszírozását és feladatukká tette, hogy az európai integrációt ösztönözzék, s a megfelelő politikai pártok politikáját valósítsák meg. 2006-ban a német alapítványok megszervezték a Politikai Alapítványok Európai Hálózatát, amelyben ők a legtehetősebbek és legerősebbek.

Továbbá mindig egy német vezeteti az egyes európai politikai alapítványt. Ebben kivételt képez az Európai Balpárt (Party of the European Left) 2007-ben alapított hivatalos alapítványa, a Transform Alapítvány, amit az osztrák Walter Baier vezet.

A 2008-ban alapított Haladó Tanulmányok Európai Alapítványa (European Foundation for Progressive Studies) a FES alapjain jött létre, a KAS-hoz tartozik az Európai Tanulmányok Központja (European Studies Center), a HBS hozta létre az Európai Zöld Alapítványt (European Green Foundation), az FNS pedig az Európai Liberális Fórumot (European Liberal Forum). Ezeknek az alapítványoknak az Európai Bizottság biztosít munkaerőt és irodákat.

Összegzés

A könyv összegzése szerint a német pártalapítványokkal és a mintájukra létrehozott európai alapítványokkal megvalósuló politikai spektrum inkább egy multinacionális vállalatcsoport működését tükrözi, nem pedig a közjóért buzgólkodó szövetségek rendszerét.

A kulcskérdés, hogy a világon mely szervezet tud versenyre kelni ilyen pénzügyi és szervezeti erővel? Ennek megválaszolása vezethet csak el, a politikai alapítványok befolyása elleni stratégia kialakításához.

[1] Le pouvoir des fondations – Des acteurs de la politique étrangère allemande – PUR - Presses Universitaires de Rennes, 2014.

- [politikai elemzés](#)
- [németország](#)
- [pártpolitika](#)